

V znanstvenih institutih se raziskujejo še nadaljne takšne snovi, po katerih se dajo postaviti nove skupine ljudi (razun O, A, B, AB, M, N in MN), vendar pa je za enkrat pomen teh raziskavanj več ali manj še teoretičen.

Krvne preiskave na lastnosti O, A, B, AB, M, N in MN so torej zadostno utemeljene, da služijo v vseh onih primerih, v katerih je to sploh mogoče, kot sigurna podlaga pri presoji kakega tozadevnega spora. Vendar pa je pristaviti, naj se poverjajo take krvne preiskave načeloma le izvedencu, ki ima v tej stvari večletno izkušnjo.

Obzornik.

Bračno pravo za katolike v Avstriji izza konkordata.

Univ. prof. dr. Rado Kušej.

I.

Novi avstrijski konkordat je bil v Rimu podpisan že 5. junija 1933, a ratifikacija v dunajskem parlamentu je sledila šele 1. maja 1934, torej isti dan, ko je dobila sosedna Avstrija svojo sedanjo stanovsko ustavo. Posebno studijo o njem je priobčil pri nas g. dr. O d a r v »Bogoslovnem Vestniku« 1934 str. 107—132. Brak (zakon) obravnava na str. 127—128. V zagrebškem Mjesečniku 1934 br. 8 je na str. 335—340 priobčen članek dr. Belića z naslovom »Novi avstrijski konkordat«, a članek se omejuje na konkordatne določbe o braku in njih izvajanje, kakor je normirano v zveznem zakonu z dne 4. maja 1934, vsebujočem predpise o bračnem pravu v svrhu izvedbe konkordata z dne 5. junija 1933, B. G. Bl. 1934 II. del štev. 8. Na ta zakon se dr. Odar sploh ne ozira, a kar piše o predmetu dr. Belić, je povse nezadostno, zato tudi skoraj nerazumljivo.

Nas kot neposredne sosedne v Avstriji izvršene spremembe bračnega prava naravno še posebej zanimajo, ker izgleda, da je z Avstrijo dogovorjena ureditev vplivala tudi na vsebino konkordata med sv. stolico in našo državo, ki je bil koncem julija t. l. v Rimu podpisan, a še ni ratificiran. Kadar bo razglašen naš novi konkordat od obeh pogodbenih strank, bo primerjava z avstrijskim neizogibna. Tudi naša država bo primorana izdati posebne uredbe o izvedbi konkordata, zato utegnejo biti te vrstice v kratko informacijo naših širših pravniških krogov dobro došle, ker

poznanje novih problemov olajša izvajanje vsake pravne spremembe.¹

Avstrijski konkordat, razglašen v B. G. Bl. 1934 II. del štev. 2 dne 1. maja 1934, ima o braku naslednje določbe:

Čl. VII. § 1. Republika Avstrija priznava brakom, sklenjenim po kanonskem pravu, civilnopravne učinke.

§ 2. Oklici teh brakov se vrše po kanonskem pravu. Republika Avstrija si pridržuje, da odredi tudi civilne oklice.^{1a}

§ 3. Republika Avstrija priznava pristojnost cerkvenih sodišč in oblastev za postopek o neveljavnosti braka in o spregledu zapreke sklenjenega toda neizvršenega braka.

§ 4. Zadevne pravnomočne odredbe in sodbe morajo biti predložene najvišjemu sodišču, Apostolski Signaturi (Signatura Apostolica). Ta presoja, ali so bili upoštevani predpisi kanonskega prava o pristojnosti sodnika, o vabilu, zakonitem zastopstvu ter o nezakoniti zamudi (contumacia) strank. Te dokončne odredbe in sodbe pošlje Signatura Apostolica s svojimi odredbami avstrijskemu najvišjemu sodišču. Civilnopravni učinki nastopijo, kadar jih proglasi najvišje avstrijsko sodišče v nejavni seji za izvršne.

§ 5. Cerkevna in civilna sodišča so si v okviru svoje pristojnosti zavezana v pravno pomoč.

Mimo tega vsebuje še dodatni zapisnik h konkordatu k čl. VII. teže predpise:

Republika Avstrija priznava tudi pristojnost cerkvenih oblastev glede pavlinskega privilegija.

Sv. stolica privoljuje v to, da so pristojna za ločitev braka od mize in postelje civilna sodišča.

Sv. stolica bo pokrenila, da izda avstrijski episkopat za vse dieceze veljavno navodilo.

Že omenjeni zvezni zakon z dne 4. maja 1934 pa določa v § 1: Braki, sklenjeni pred duhovnikom katoliške cerkve po kanonskem pravu (cerkveni braki), imajo od trenutka sklenitve pravne

¹ Zvedeti sem mogel glede bračnopравnih določb v jugoslovanskem konkordatu pozitivno samo to, da bo pripadalo sodstvo o veljavnosti v katoliški cerkvi sklenjenih brakov na vsom državnem ozemlju katoliškim duhovnim sodiščem, ki bodo vsekako sodila po zakoniku zapadne cerkve iz l. 1917 (Codex juris canonici). S tem bo ustvarjena sama po sebi sporednost s pravnim stanjem v Avstriji in Italiji.

^{1a} — auch ein staatliches Aufgebot anzuordnen; italijansko besedilo: di ordinare anche la pubblicazione civile.

učinke, kakor so po civilnem pravu² s sklenitvijo braka zvezani (civilnopravne učinke), čim so bili vpisani v bračni register (poročno knjigo, bračno matico).

V Avstriji veljajo od 1. maja 1934 dalje za brake katolikov, sklenjene pred kat. duhovnikom, predpisi kanonskega prava, t. j. norme, vsebovane v cc. 1012—1142 Codicis juris canonici iz l. 1917, izvzemši samo predpise o ločitvi soprogov od mize in postelje, ki jo bodo i nadalje dovoljevala civilna sodišča. Drugo poglavje o. d. z. in posebni poznejši dodatni zakoni ostanejo v veljavi samo še za mešane brake, sklenjene pred nekatoliškim dušebrižnikom ali civilno in sploh za brake, sklenjene po obstoječem pravnem redu pred civilnim oblastvom. Ker so se poroke katoličanov vršile že doslej po veliki večini v cerkveni obliki, ne moremo v tem pogledu govoriti o kaki spremembi po novem pravu.

A dočim so do 1. maja 1934 katoliški župniki morali upoštevati predpise o. d. z. in cerkvenega zakonika, je zanje sedaj pri katoliških porokah, tudi onih med katoliki in nekatoliškimi kristjani, izključno obvezen samo Codex juris canonici. To pravilo velja za oklice, za bračne zapreke in zabrane, za privolitev v brak, za obliko poroke, pa tudi za razvezo veljavnega, toda ne izvršenega braka.

Oklici se vrše po kanonskem pravu. V konkordatu si je država pridržala, da jih uredi tudi s svoje strani, toda v izvršilnem zakonu h konkordatu se te pravice ni poslužila. Za katolike ostanejo torej samo cerkveni predpisi. Mesto oklicev v cerkvi smejo ordinariji odrediti, da se nabijejo imena nupturientov na zid ali na vrata pri glavnem vhodu župne cerkve za dobo najmanj 8 dni, v katero morata spadati dva svetka. Dejstvo, da so vsi oklici izostali, ne povzroči neveljavnosti ampak samo nedovoljenost braka. Iz tehnih razlogov je mogoč spregled vseh oklicev, za katerega je pristojen ordinarij nupturientov (c. 1028).

Mešani braki se oklicajo samo, če da ordinarij za to dovoljenje. V tem primeru se veroizpoved ženina in neveste zmolči. Oklici po nekatoliškem župniku ali po civilnem oblastvu niso potrebni.

Mešani braki brez dispenze se po sedANJI cerkveni praksi ne bodo mogli sklepati pred katoliškim duhovnikom. Tudi če postanejo pozneje veljavni potom ozdravljenja v korenini (solutio in radice matrimonii), ne bodo podvrženi normam Konkordata.

² nemško: „nach staatlichem Recht.“ Ker naš jezik nima izraza za nemško besedo „staatlich“, rabim zanj, kakor italijansko besedilo Konkordata, izraz civilen.

Bračna doraslost nastopi pri avstrijskih katolikih z dovršenim 16. letom pri moških, z dovršenim 14. letom pri ženskah. Cerkveni spregled zapreke nezadostne starosti bi ostal civilnopravno brez učinka, ako nista ženin in nevesta stara vsaj 14 let. Isto velja o brakih, ki so jih sklenile ali take osebe, nad katerimi je očetovska ali varuška oblast podaljšana ali ki so omejeno preklizane, ako niso bili pred sklenitvijo upoštevani posebni predpisi civilnega prava o njih veljavnosti.³ Končno se odrekajo civilnopravni učinki tudi onim cerkveno sklenjenim brakom, zoper katere obstoji po civilnem pravu zapreka bračne vezi.⁴

Zapreka bračne vezi je presoja po kanonskem pravu. Civilnopravno obstoječa bračna vez ne ovira sklenitve novega braka po predpisih kanonskega prava. Državna civilna sodišča ne sodijo o veljavnosti cerkvenega braka, marveč mu odrečejo v danem primeru samo civilnopravne učinke. Avstrijskemu civilnemu pravu svojstvena zapreka katolicizma je za avstrijske katolike zaradi konkordata zgubila svoj prejšnji pomen, saj je predstavljala vedno samo dva posebna primera zapreke bračne vezi v smislu kanonskega prava.

Spremenjena je vsebina zapreke različnosti vere, ker po kanonskem pravu sprečuje brak samo med katoliki in nekrščenimi in ker bivši katolik tudi z odpadom od vere ali s prestopom v drugo vero ne neha biti katolik. V primeru nameravane poroke s katoliško osebo ne bo bivši katolik prosil za spregled zapreke, ker te ni, temveč se bo moral po obstoječih verskih predpisih spraviti s katoliško cerkvijo, da postane vreden zakramenta, ki ga prejme ob poroki. Ako se noče spraviti s cerkvijo, mu bo pač katoliški župnik sodelovanje pri poroki praviloma odrekel (c. 1066).

Pri ostalih zaprekah je razlika po o. d. z. in Cod. jur. can. postranskega pomena.

Konkordat govori o brakih, sklenjenih po kanonskem pravu, izvršilni zakon o brakih, sklejenih pred svečenikom katoliške

³ § 2 (1) b in c izvrš. zakona h konkordatu. Vpis takih cerkveno sklenjenih brakov v poročno knjigo je namreč zabranjen.

⁴ § 2 (1) a leg. cit. Po kanonskem pravu so n. pr. v nekatoliški obliki sklenjeni mešani braki neveljavni propter defectum formae. Civilnopravno pa so veljavni. Katoliški soprog iz takega braka bi po kanonskem pravu mogel biti pripuščen, da sklene nov brak, ker za katoliško cerkev njegov prvi nekatoliški brak znači samo konkubinat. Ako bi se to zgodilo, kar po konkordatu ni zabranjeno, bi se moral vpis tega braka v poročno knjigo izvršiti z omejitvijo na kanonskopravne učinke (§ 2 (2) leg. cit.).

cerkve po kan. pravu. Izvedbeni zakon je ožji od besedila konkordata, ker obsega konkordat tudi brake, sklenjene po c. 1098 v izjemni obliki, t. j. samo pred pričami, ki jim pa po § 1 izvedb. zak. ne gredo civilnopravni učinki.

Veljavnost kanonskega prava ni proglašena za katolike v Avstriji, nego za brake, sklenjene po zakoniku zapadne cerkve. S tem je pač rečeno, da se bodo vsi bračni spori katolikov, ki se poroče pred katoliškim duhovnikom po predpisih kanonskega prava, razsojali po predpisih Cod. jur. can., ni pa rečeno, da so katoliki vezani izključno na kanonsko obliko poroke.

Katoliki, ki so se pred konkordatom dali poročiti v katoliški cerkvi, so vedeli, da se bodo za državno območje vsi bračni spori obravnavali pred državnimi civilnimi sodišči po normah o. d. z. Katoliški duhovnik, ki je sodeloval pri poroki, ni posloval samo kot cerkveni, nego hkrati tudi kot državni organ, ki je imel to funkcijo poverjeno od državne zakonodajne oblasti. Ženin in nevesta sta lahko smatrala sklenitev braka za zakrament in hkrati za civilnopravni posel, lahko pa tudi samo za eno ali drugo, učinki so nastopili ne glede na njih naziranje na obeh pravnih poljih.

Po konkordatu je katoliški duhoven, ki sodeluje pri poroki, samo cerkveni organ, za stranke so civilnopravne posledice vezane na vpis sklenjenega braka v poročno knjigo, poroka v katoliški cerkvi je zanje odslej vedno verski čin, ki ima nujno posledico, da se vsi pogoji za veljavnost presojajo po kanonskem, torej katoliškem verskem pravu.

Za soproge, poročene v katoliški cerkvi, nastopijo te posledice ipso jure.

Kdor se jim bo hotel izogniti, se bo moral zateči k politični pravici svobode vesti, po kateri se nikdo ne sme siliti k izpolnjevanju verozakona. Toda civilno poročiti v smislu zak. z dne 25. maja 1868 d. z. št. 47 se bo mogel samo tedaj, če predloži dokaz, da župnik sodelovanje odklanja iz razloga, ki ga civilno pravo ne priznava. Ali bo župniku izjava, da stranki odklanjata zahtevano versko dejanje, zadostovala, da jima da za civilno poroko potrebno potrdilo, mi je dvomljivo.⁵ Vsekako mora biti strankam

⁵ § 6 (1) leg. cit.

⁶ Breymann A. R., Das Eherecht für Katholiken in Oesterr. nach dem Konkordat, Jur. Bl. 1934 št. 16 str. 341, misli, da predpisi o zasilnem civilnem braku niso utrpeli po konkordatu nobene omejitve in da se bodo stranke, ki odklanjajo versko poroko, lahko civilno poročile, ker jim župnik na njihovo izjavo ne bo vzkratil potrdila, da mora cerkveno ne oklice in cerkveno poroko odkloniti.

dana možnost, da skleneta brak po predpisih o. d. z., ako se noče ta podvreči kanonskemu pravu. Ker jih pa o. d. z. veže na župnika, bo le ta sedaj po konkordatnem pravu smel sodelovanje odkloniti, ako stranki izjavita, da se hočeta poročiti po civilnem, a ne po kanonskem pravu; po drugem kot po kanonskem pravu namreč kat. duhovni izza konkordata sodelovati ne more in ne sme.

Ker konkordat ne odpravlja za katolike bračno pravo po o. d. z. ampak samo podreja pred katoliškim duhovnikom sklenjene brake kanonskemu pravu, smemo vsekako trditi, da morejo avstrijski katoliki sklepati brake še nadalje po predpisih o. d. z. Toda vezani so v tem primeru na civilno obliko poroke. Ako se poroče pred katoliškim duhovnom, podvržejo svoj brak kanonskemu pravu in načeloma cerkvenemu sodstvu.

Ni to nikjer izrečno povedano, sledi pa iz besedila konkordata in izvedbenega zakona samo po sebi. Vprašanje je samo, ali si bodo stranke dalekosežnih posledic cerkvene poroke sveste in ali je spričo več kot stoletne veljave drugega poglavja o. d. z. in na njegovi osnovi izvrševanega sodstva civilnih sodišč pravilno iz cerkvene oblike poroke sklepati na voljo strank, da se v bračnih sporih podvržejo cerkvenim sodiščem ali vsaj določbam kanonskega prava. Dosledno izvajanje načela svobode vere in vesti bi vsekako zahtevalo, da stavi država vsem tistim, ki se hočejo držati nje enega pravnega reda, poleg cerkvene še civilno poročno obliko brez vseh utesnitev na razpolago.^{6a} V tem srečnem položaju pa so samo katoliki na Gradiščanskem.

^{6a} Začasno navodilo župnim uradom v dunajski nadškofiji in na Gradiščanskem predpostavlja, da bodo politična oblastva katolike, ki bodo hoteli skleniti civilni brak, napotila na pristojni katoliški župni urad. Ako vztrajajo stranke navzlic nujnemu opominu pri nameri, da sklenejo civilni brak, jim naj župnik po omenjenem navodilu na željo, po potrebi pred pričami izjavi, da je vsled nedostajanja soglasa, ki je za zakramentalni brak nujen (consensus perpetuus et exclusivus, can. 1081 § 2) cerkvena poroka izključena. Na ta način je strankam po zakonu z dne 25. maja 1868, d. z. št. 47 pot do civilne poroke odprta. Prim. Haring J., Kommentar zum neuen öesterr. Konkordat, 1934, str. 53. Pravilno pripominja Haring k temu navodilu, da župni uradi na ta način posredno pri civilnih porokah sodelujejo in da consensus perpetuus et exclusivus pri civilni poroki nikakor ni izključen. Vendar pa ta postopek omogoča župniku, da vpliva na stranke v smislu verskih predpisov. Če ostanejo vsi opomini brez uspeha, je strankam hkrati nakazano, kako pridejo po civilnem pravnem redu do cilja. — Po našem mnenju atom navodilo teza Gradiščansko o splošnih civilnopravnih obveznosti.

V tej pokrajini (Burgenland) je za katolike izgubil ogrski ženitbeni zakon čl. XXXI/94 zaradi konkordata svojo absolutno veljavo. Gradiščanskim katolikom je dano na voljo, da se poroče civilno ali cerkveno, ali pa v obeh oblikah, kakor je to bilo vsaj pri večini katolikov v navadi že pred konkordatom. Dočim je bil za državno območje do konkordata merodajen edinole omejen ženitbeni zakon, je prepuščeno od 1. maja 1934 velji strank, da se poroče samo cerkveno. V tem primeru dobi poroka civilnopravne učinke z vpisom v matico po okrajnem matičarju, ki mu mora župnik poslati potrebne podatke. Ako se brak sklene samo cerkveno, velja zanj v vseh vprašanih kanonsko pravo, po katerem se presoja veljavnost tudi tedaj, če bi se stranke ne hotele podvreči cerkvenemu sodišču. Mogoče je vsekakor tudi to, da se stranke poroče najprej pred civilnim matičarjem in nato še pred katoliškim duhovnikom ali obratno. V tem primeru bo pač od njih odvisno, na katero sodišče (civilno ali cerkveno) se hočejo obrniti v bračnih sporih. Civilno sodišče bo sodilo po civilnem, cerkveno po kanonskem pravu. Konkordat na sebi ne izključuje civilne poroke katolikov kakor jim ženitbeni zakon ne brani cerkvene poroke.⁷

Na Gradiščanskem tvori dokaz za sklenjeni brak slej kot prej samo izpisek iz poročne matice, ki jo vodi okrajni matičar.

Braki katolikov, sklenjeni po 1. maju 1934 na Gradiščanskem samo po kanonskem pravu, ne morejo biti razvedeni po civilnih sodiščih na osnovi zakona čl. XXXI/94, ker je razveza veljavno sklenjenih in izvršenih kristjanskih brakov po kanonskem pravu samo s smrtjo enega soproga mogoča.

Po kanonskem pravu so braki katolikov, ki so sklenjeni samo civilno, neveljavni propter defectum formae. Zaradi tega je mogoče, da pripusti župnik samo civilno poročene katolike k ponovni poroki z drugo osebo, ker neveljaven brak po kanonskem pravu ne ustvarja bračne vezi. Zato je mogoče, da je ista stranka

⁷ Določbe avstrijskega konkordata o braku so posnete po čl. 34 konvencije z Italijo z dne 11. febr. 1929. V pogodbi je Italija katoličanom omogočila, da se poroče ali civilno ali cerkveno. Na to, da bi stranke mogle, kakor je bilo to pred pogodbenim stanjem skoraj pravilo, poroko izvršiti še nadalje v obeh oblikah, pogodbenice skoraj gotovo niso računale. Koncesija Italije in Avstrije napram sv. stolici obstoja vprav v tem, da katoličani na civilno obliko poroke niso več vezani, kar pa po našem mnenju ne ovira, da se je tudi še nadalje poslužujejo. V primerih dvojne poroke (civilne in cerkvene) ne gre za cerkveni brak s civilnopravnimi učinki, ampak za civilni in za cerkveni brak, ki spadata vsak pod poseben pravni red. Za državno območje bo v teh primerih odločilno edino civilno bračno pravo.

civilno veljavno poročena z osebo A, cerkveno pa veljavno poročena z osebo B.

Izvršilni zakon veli v § 2 (1a), da se vpis cerkveno sklenjenega braka v poročno knjigo ne sme izvršiti, če je proti njemu po civilnem pravu podana zapreka bračne vezi. V nasprotju s tem predpisom pa je v posebni uredbi za gradiščanske civilne matičarje, izdani 7. maja 1934 B. G. Bl. II št. 11 le-tem zabranjeno, soditi o tem, ali je zoper cerkveno sklenjeni brak podana civilnopravna zapreka bračne vezi ali poslovne nesposobnosti. Razlog za to odredbo je očitvidno ta, da spada na sebi enostaven dokaz omenjenih civilnih zaprek pred civilna sodišča. Določba § 2 (a) izvedbenega zakona je kot materijalnopravna važnejša nego kot formalnopravna norma. Matičar mora vpis pač izvršiti, toda iz stanovskih matic bo lahko ugotovil, ali gre za dvojen brak ali ne in bo v prvem primeru potrebno ukrenil, da bo civilno sodišče odreklo cerkvenemu braku civilnopravne učinke.⁸

II.

Že italijanski konkordat je priznal pristojnost katoliških cerkvenih sodišč in oblastev za postopek o neveljavnosti braka in za spregled zapreke iz veljavnega, neizvršenega braka.⁹ Italija je svoje katoliške državljane osvobodila obveznosti civilne oblike poroke in priznala civilnopravno veljavnost cerkveno sklenjenim brakom, ki morajo pa biti vpisani v državne stanovske matice. Pristojnost za razsojanje ničnostnih pravnih iz cerkvenih sklenjenih brakov je pridržana cerkvenim sodiščem, spregled zapreke bračne vezi iz neizvršenega braka cerkvenim oblastvom.

V Italiji se torej oni, ki se s a m o cerkveno poroči, podvrže prostovoljno v vseh ozirih določbam kanonskega bračnega prava in pristojnosti cerkvenih sodišč v ničnostnih sporih. To je logična posledica njihove povse svobodne odločitve, saj imajo vsi, slej ko prej, tudi civilno poročno obliko na razpolago.

⁸ Satter K., Das oesterr. Ehe-recht nach dem Konkordat, J. Bl. 1934 št. 16 str. 334, ne vidi pravega razloga za to očitno protislovje, meni pa, da se v izključno laične matrice na Gradiščanskem ne more vpisati cerkveni brak z omejitvijo veljavnosti za cerkveno področje in domneva, da je računati s tem, da se na Gradiščanskem morda kmalu ogrski ženitbeni zakon odpravi in nadomesti z drugim poglavjem o. d. z.

⁹ Le cause, concernenti la nullità del matrimonio e la dispensa dal matrimonio »rato et non consummato« sono riservate alla competenza dei tribunali e dei dicasteri ecclesiastici. čl. 34 odst. 4. Celotno besedilo tega člena glej v A. f. k. K. R. 1929, str. 327/28.

V Avstriji je stvar drugačna, ker imajo tam katoliki tudi po o. d. z. samo cerkveno obliko poroke na razpolago, izvzemši pri mere zasilnega civilnega braka. Tu je cerkveno sodstvo po dejanskem pravnem stanju izza konkordata neposredna posledica katoliškega veroizpovedanja nupturientov. Dasi to sodstvo ni strogo izključujoče, ker stranke niso prisiljene, da se cerkvenemu sodišču podvržejo, je pa vendar katoliška oblika poroke odločilna za presojanje vseh bračnopravnih vprašanj po kanonskem pravu, ker smejo civilna sodišča cerkvenemu braku civilnopravne učinke odreči samo radi obstoja kake kanonskopravne zapreke.¹⁰ Formalnopravno je pristojnost cerkvenih sodišč pač samo fakultativna, a tudi ta fakultativnost je bistveno omejena,¹¹ ne glede na to, da spričo obveznosti kanonskega prava izgubi vsako važnost. Vsak katolik, ki se cerkveno poroči, se podvrže v vseh spornih vprašanjih kanonskemu pravu, pa naj rešujejo ta vprašanja cerkvena ali civilna sodišča.

Iz predpisov, ki jih je država izdala po konkordatu, se vidi jasno stremljenje, da stori s svoje strani vse, da cerkvenim sodiščem priznано pristojnost praktično osigura. Navzlic temu pa ni postalo kanonsko pravo ne v Italiji ne v Avstriji del državnega pravnega reda, kanonsko pravo ni ne tam ne tukaj od države recipirano, ampak je izvendržavno pravo, po katerem se pa morajo po volji državnega zakonodajalca presojati pravni odnosi iz cerkveno sklenjenega braka katolikov. Zato tudi cerkvena sodišča niso smatrati kot od države z bračnopravnim sodstvom poverjena, njihove sodbe nimajo moči sodb državnih civilnih so-

¹⁰ § 6 (2) izvrš. zakona: Im übrigen können einer kirchl. Ehe die bürgerlichen Rechtswirkungen durch die staatlichen Gerichte nur wegen eines Ehehindernis des kan. Rechtes aberkannt werden —

¹¹ Omejitve so sledeče: Pristojnost civilnih sodišč ni podana, ako je v teku cerkveno ničnostno postopanje ali postopanje radi proglasitve izvršnosti ali če je v pravomočnem cerkvenem ničnostnem postopanju ugotovljeno, da uveljavljena zapreka ne nasprotuje veljavnosti braka. Ako je pristojnost civilnega sodišča podana, mora le-to pred otvoritvijo postopanja stranke pozvati k izjavi, ali se podvržejo cerkvenemu postopanju. Za izjavo imajo 4 tedne časa. Ako stranke pristanejo na cerkveni postopek in se tekom treh mesecev uvede, mora civilno sodišče tožbo zaradi nepristojnosti zavrniti. Kot cerkveno postopanje se smatra samo postopanje, ki teče v I. instanci pred cerkvenim sodiščem s sedežem v Avstriji (§ 6 (2) leg. cit.). Po uredbi z dne 8. maja 1934 B. G. Bl. II šte. 13 je ustna ali pismena izjava strank, da se podvržejo cerkvenemu postopku, nepreklicna ter se pri nedoraslih, radi umobolnosti ali slaboumnosti polno preklicanih osebah domneva, enako pri osebah neznanega bivališča, ki se na javen poziv ne zglase.

dišč¹² in jo dobijo šele na podlagi posebnega delibacijskega postopka.

V poštev prihajajo sodbe, s katerimi se izreka ničnost sklepa njega braka ter odloki, s katerimi se spregleda zapreka bračne vezi iz veljavnega, a neizvršenega braka. Vse te sodbe in odloki morajo biti od cerkvenih oblasti najprej predloženi Apostolski Signaturi v popresojo in ta jih pošlje Najvišjemu sodišču v Avstriji, ki jih proglasi v nejavni seji za izvršne, s čimer nastopijo zanje civilnopravni učinki.¹³

Sodbo cerkvenega sodišča o ničnosti braka mora najvišje sodišče proglasiti za izvršno, ako je ugotovljeno a) da ji je predmet cerkveni brak s civilnopravnimi učinki, b) da je v prvi instanci sodilo cerkveno sodišče s sedežem v Avstriji, c) da sta se soproga spustila v cerkveni postopek.

Odločanje o krivdi pripada civilnim sodiščem, ki so pristojna na razsojati imovinskopravne spore. Deco iz braka, ki je bil proglašen neveljavnim, je vedno smatrati za zakonsko.¹⁴

Cerkveno odredbo o spregledu sklenjenega a neizvršenega braka naj proglasi najvišje sodišče za izvršno, ako je ugotovljeno, da gre za cerkveni brak s civilnopravnimi učinki.

S proglasitvijo izvršnosti se smatra brak glede civilnopravnih učinkov za razvedenega.

Ako je bila odredba o spregledu izdana na prošnjo obeh soprogov, ima to civilnopravne učinke sporazumne razvedbe braka. Ako je bil spregled dovoljen na prošnjo enega soproga, nastopijo civilnopravni učinki razvedbe braka, dovoljene na zahtevo enega soproga.

Vprašanje o krivdi rešujejo civilna sodišča, ki so pristojna odločati o imovinskopravnih zahtevkih.¹⁵

Proglasitev izvršnosti odpade, ako bi se z njo obstoječe pravno stanje za državno območje ne spremenilo. Tak primer bi

¹² To pravno stanje je bistveno različno od pravnega stanja v onih jugoslovanskih pokrajinah, v katerih tvori versko bračno pravo del državnega pravnega reda in kjer verska sodišča razsojajo bračnopravne spore z obveznostjo tudi za državno območje. Ta sodišča so pri nas pač izredna sodišča, toda za državno območje sodijo po državnem nalogu, njih pravoreki so izvršni kakor pravoreki državnih civilnih sodišč.

¹³ Naravno odpade tak postopek pri sodbah, s katerimi je bil zahtevek, da se brak proglasi za ničen, od cerkvenih sodišč zavrnjen, ker v teh primerih na civilnopravnem območju ne nastopijo nikake spremembe.

¹⁴ § 3 izvedbenega zakona.

¹⁵ § 4 leg. cit. I. K. K. R. 524/88-90.

bil podan, ako je bil brak, ki so mu civilna sodišča odrekla civilnopravne učinke, naknadno tudi cerkveno proglašen neveljavnim, ali če razveljavljeni brak civilnopravnih učinkov sploh ni dosegel.¹⁶

III.

Cerkvenim brakom niso s strani države brezpogojno priznani civilnopravni učinki. Omejitve so taksativno navedene v § 2 (1) izvedbenega zakona, ki veli, da mora vpis cerkvenega braka v poročno knjigo izostati, a) ako je proti njemu po civilnem pravu podana zapreka bračne vezi; b) ako je en sprog nedorasel ali zaradi umobolnosti ali slaboumnosti polno preklican; c) ako niso upoštevani posebni predpisi civilnega prava o veljavnosti ženitev oseb, ki so nedoletne, ki stoje pod podaljšano očetovsko oblastjo ali pod varuštvom ali ki so omejeno preklicane.

Ker vodijo poročne matrike za katolike v vsej Avstriji, izvzemši Gradiščansko, katoliški župniki, a se morajo ti ravnati izza konkordata v vseh bračnopravnih poslih izključno po predpisih Codicis juris canonici, je zelo verjetno, da ne bodo redki primeri, v katerih bo vpisani brak veljaven samo za cerkveno, ne pa za državno območje, a da navzlic temu omejitev njegove veljavnosti na cerkveno področje iz vpisa samega ne bo razvidna.

Civilnopravno neveljavnost takih brakov izrekajo državna civilna sodišča. Izvršilni zakon govori v § 6 (1) sicer samo o tem, da se cerkvenemu braku odrečejo civilnopravni učinki, a to je samo previdnejši izraz za civilnopravno neveljavnost cerkveno sklenjenega braka, katerega kanonskopravne veljavnosti ali neveljavnosti država nima presojati. Da so za postopek, v katerem se odrečejo cerkvenemu braku civilnopravni učinki, pristojna izključno državna civilna sodišča, ni treba posebej naglasiti. Pogoji za uvedbo in izvedbo tega postopka so presojati smiselno po obstoječih civilnih predpisih glede preiskavanja neveljavnosti braka. Ako se odrečejo braku civilnopravni učinki, nastopijo iste posledice, ki so po civilnem pravu zvezane s proglasitvijo neveljavnosti braka.¹⁷

Izvršilni zakon pa govori v drugem odstavku § 6 o postopku pred civilnimi sodišči tudi v primerih, v katerih civilnopravna neveljavnost braka ni osnovana na enem od zgoraj navedenih razlogov. Za vse te primere velja pravilo, da je moči odreči civilnopravne učinke cerkvenemu braku samo zbog obstoja zapreke kanonskega prava.¹⁸ V prvem redu bi bila v vseh teh prime-

¹⁶ Prim. Satter K., l. c. str. 335.

¹⁷ Prim. § 6 odst. 3 in 4 izvedbenega zakona.

¹⁸ Prim. op. 10.

rih pristojna cerkvena sodišča, zato je kompetenca civilnih sodišč omejena, kakor je zgoraj v op. 11 povedano. Civilna sodišča bodo imela razsojati bračne spore po kanonskem pravu samo tedaj, če se obe ali vsaj ena stranka ni hotela spustiti v postopanje pred cerkvenimi oblastmi. Da so civilna sodišča v teh primerih vezana na norme kanonskega prava, je logična posledica dejstva, da se cerkveni brak katolikov v Avstriji izza konkordata smatra za sklenjen samo po načelih kanonskega prava, ne več hkrati tudi po o. d. z.¹⁹ Izraz zapreka (Ehehindernis) kanonskega prava je vzeti v širšem smislu, tako da spadata pod njega brez dvoma tudi nedostatek privolitve in nedostatek zakonite oblike kot ničnostna razloga, kar je spričo pogosto uveljavljanjih hib v bračni privolitvi in spričo sedanjih kompetenčnih predpisov glede sodelujočega župnika, ki so napram tridentinskemu pravu, na katero se naslanja o. d. z., bistveno spremenjeni, velikega praktičnega pomena. Na vsak način bodo morali avstrijski sodniki poleg civilnega tudi kanonsko bračno pravo dobro poznati, dasi jim izvedbeni zakon (§ 8 (1) dovoljuje, da se v tem pogledu ravna smiseloma po normah § 271 avstr. c. p. r. (§ 367 našega c. p. p.).

Izvršilni zakon se uporablja na brake, od avstrijskih katolikov cerkveno sklenjene pred 1. majem 1934, če je že v teku cerkveno postopanje ali se tako postopanje v bodoče uvede. Če je pa civilno postopanje že zaključeno ali če je v teku, ostane za državno območje pri civilni odločbi odnosno pri civilnem postopku. Morebitna poprej izdana cerkvena odločba se ne upošteva (bleibt »ausser Betracht«).²⁰

¹⁹ Dokler na področju predvojne Srbije ni bilo katoliških cerkvenih sodišč, so razsojala bračne spore katolikov državna civilna sodišča tudi po kanonskem pravu, Uredba z dne 7. dec. 1861 V št. 2444. Satter K., l. c. str. 336 trdi, da je § 6 (2) izvrš. zakona razumeti z omejitvijo na primere, v katerih je neveljavnost braka utemeljena na razdiralnih zaprekah, ki je kanonskemu in civilnemu pravu skupna, ker država nima interesa soditi o kanonskopravni neveljavnosti, ako civilnopravna neveljavnost ni dvomljiva. Ta restriktivna interpretacija je pogrešna, pisec je prezrl važno činjenico, da je za cerkveno sklenjene brake katolikov drugo poglavje o. d. z. po konkordatu razveljavljeno.

²⁰ Po našem mnenju bi bilo pravilneje, da bi bilo soprogom iz predkonkordatnih cerkvenih brakov na svobodo dano, da se zatečejo v bračnih sporih pred civilno ali pred cerkveno sodišče, ker sta morala ob sklenitvi biti upoštevana civilno in kanonsko pravo. — Ker je vsekako mogoče, da so v sporih glede civilnopravnih učinkov cerkvenega braka civilna in cerkvena sodišča in oblastva različnega mnenja o tem, ali je uvedba ali nadaljevanje postopanja pred civilnimi sodišči v smislu § 6 izvršiln. z. dopustno ali ne, določa § 8 (2) leg. cit., da je v teh primerih smiseloma uporabljati § 48 avstr. jur. norme (§ 43 našega c. p. p.).

Izključno civilnemu sodstvu je pridržano odločanje o vprašanju krivde in o civilnopравnih posledicah ničnostne sodbe, torej o usodi ženitnih paktov, o preživnini in o pravici na vzgojo dece. Ako bi cerkveno sodišče v smislu can. 1961 v glavnem postopku izdalo v tem pogledu kako odredbo, ta ne bi postala izvršna, tudi če bi bila sprejeta v sodbo.

Postopek v ničnostnih sporih bo šel, ako se vrši pred cerkvenimi sodišči, praviloma skozi štiri instance, ker bodo primeri skrajšanega postopka v smislu cc. 1990—92, v katerih priziv za branitelja vezi ni obvezno predpisan, pač le izjema. Poleg obveznih dveh instanc se bosta morala z vsako ničnostno sodbo baviti še Apostolska Signatura in Najvišje sodišče na Dunaju. Brez dvoma bo postopek pred cerkvenimi oblastvi daljši in dražji kakor pred civilnimi sodišči. Stranke se bodo mogle tem posledicam ogniti samo na ta način, da razpravljanje pred cerkvenimi sodišči odklonijo.

Dalekosežna je sklepna določba § 3 izvršiln. zak., da se mora smatrati deca iz braka, ki je bil proglašen neveljavnim, vedno za zakonito. Iz zveze, v kateri se ta norma nahaja, bi bilo sklepati, da se nanaša samo na deca iz brakov, ki so bili v postopku pred cerkvenimi oblastvi proglašeni za nične, a zastopa se tudi mnenje, da je s to določbo za vse veroizpovedi v Avstriji in ne glede na značaj sodnega oblastva spremenjen § 160 o. d. z.²¹

Pavlinški privilegij, ki omogoča pri nekrščanskem braku spreobrnjenemu soprogu, da se ob določenih pogojih ponovno poroči s katoliško osebo, s čimer se njegov prejšnji nekrščanski brak ipso jure razveže, pomeni praktično poleg §§ 115 in 133 o. d. z. nov primer za razvezo braka. Na kakšen način bo mogel nekrščanski bivši soprogr razvezo braka za državno območje veljavno dokazati, tega ne izvemo ne iz konkordata ne iz izvršilnega zakona.

Predpisi o slovesni proglasitvi enega soproga za mrtvega so ostali po konkordatu in izvršilnem zakonu nedotaknjeni, ker tu ne gre za vprašanje veljavnosti ali neveljavnosti nego za vprašanje obstoja ali razrešitve braka (§ 112 o. d. z.).

Predpisi §§ 3 — 4 izvršilnega zakona se uporabljajo tudi na brake, ki so cerkveno sklenjeni v inozemstvu, ako so po določbah meddržavnega zasebnega prava civilnopravno veljavni (§ 10).²²

²¹ Prim. Satter K., I. c. str. 337.

²² O različnih podrobnih vprašanjih, ki bi zaslužila vse zanimanje, v tej zvezi ne moremo razpravljati, n. pr. o absolutni ali samo fakultativni veljavi pravila *locus regit actum*, o veljavnosti § 10 tudi za inozemce (Neavstrijce) i. p. Prim. Satter K., I. c. 338/39.

Ali onemogoča konkordat reformo civilnega bračnega prava za katolike v Avstriji? Satter²³ to vprašanje enostavno zanika in se sklicuje pri tem na dodatni zapisnik k čl. VII konkordata, ki prepušča ločitve od mize in postelje državnim civilnim sodiščem ter na besedilo § 1. istega člena, ki priznava brakom, sklenjenim po kanonskem pravu, civilnopravne učinke. Toda dokler konkordat velja, je Avstrija po njem vezana glede civilnega bračnega prava vsaj toliko, da bi obveznega civilnega braka za katolike ne smela uzakoniti, ker bi drugače postale vse določbe konkordata o braku iluzorne. Reforma bi bila celo v interesu stvari same in bi morala dati katolikom na razpolago poleg cerkvene tudi civilno obliko za sklepanje braka. Šele pod tem pogojem bi bila popolna podreditev soprogov pod kanonsko pravo opravičena v vseh onih primerih, v katerih je bila poroka izvršena samo cerkveno. Avstrijski katoliki take svobodne izbire razen na Gradiščanskem po sedanjem pravnem stanju nimajo. Ali se bo izločitev civilnega bračnega prava za cerkveno poročene avstrijske katolike praktično izkazala kot pridobitev ali ne, o tem bo možna zanesljiva sodba pač šele v nekaj letih.

Književna poročila.

Dr. Ehrenzweig Albert: Versicherungsvertragsrecht (Reichsrecht und österreichisches Recht mit den tschechoslovakischen Besonderheiten), dva zvezka, XXXI + 943 strani. Manz. Dunaj 1935. Cena vezano 60 šilingov.

Zasebno zavarovalno pravo, izvzemši pomorsko, do začetka našega stoletja v večini zakonodaj ni bilo izčrpno kodificirano. Če izvzamemo »Allgemeines Landrecht für die preussischen Staaten«, ki obenem s pomorskim precej obširno ureja tudi »kopno« zavarovanje, vidimo, da so zlasti kodifikacije občega državlanskega prava za ta del bile dokaj pomanjkljive. Code civil omenja sicer zavarovanje kot eno izmed vrst pogodbe na srečo, določa pa le, da zanje veljajo pomorski zakoni. Naš obči državljanski zakonik daje v §§ 1288 do 1291 le nekaj jako splošnih določb, s katerimi si niso mogli mnogo pomagati niti razvijajoče se poslovanje zavarovalnic niti sodišča, ki pa razvoja tudi niso ovirale. Določbe srbskega državlanskega zakonika (§§ 798 in 799) so še bolj mršave. Črnogorski imovinski zakonik molči povsem, prav tako pa tudi saksonski državljanski zakonik iz l. 1863. Uvodni zakon za nemški državljanski zakonik je vzdržal izrečno partikularne predpise o zavarovalnem pravu, kolikor sam državljanski zakonik ne daje določb; takih določb pa je prav malo in še te se sicer tičejo zavarovanja, toda ne urejajo samih zavarovalnih poslov (na pr. §§ 1045, 1046, 1127, 1385). Slično ima tudi

²³ l. c. str. 337/2